

Nederlands Instituut van Psychologen **NIP**

Opleiding en registratie

van psychologen in de Revalidatiezorg

Inhoudsopgave

Aanleiding	2
Inleiding.....	3
1. De opleidings- en registratieniveaus van psychologen in de gezondheidszorg.....	4
Norm voor vakbekwaamheid	4
1.1 Masterpsychologen	5
1.2. Postmasterniveau psychologen.....	5
1.3 Specialismen: klinisch psycholoog en klinisch neuropsycholoog	7
1.4. Overige opleidingsniveaus en registraties die voorkomen binnen de gezondheidszorg/ revalidatie.....	8
2. Visie van de sectie Revalidatie NIP op opleiding en registratie.....	10
Postmasterniveau als norm	10
Specialistische expertise	10
3. Voorstellen voor aanpak knelpunten	12
1. Normen stellen voor de inzet van psychologen	12
2. Vergroting opleidingscapaciteit gz-psychologen	12
3. Ervaren masterpsychologen door laten stromen naar gz-psycholoog door middel van EVC-traject.....	13
4. Uitbreiding aantal klinisch psychologen en klinisch neuropsychologen in de revalidatie.....	13

Aanleiding

De psycholoog behoort tot de kerndisciplines van de revalidatiezorg en er bestaat consensus over de kerntaken van de psycholoog in de revalidatiezorg. Minder overeenstemming is er over het wenselijke opleidingsniveau van psychologen die werkzaam zijn in de revalidatiezorg. In sommige centra werken vrijwel uitsluitend psychologen met een BIG (Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg)-registratie als gezondheidszorgpsycholoog, waarvan één of enkele specialisten (klinisch psycholoog of klinisch neuropsycholoog). In andere centra worden psychologen met een lager opleidingsniveau ingezet, zoals masterpsychologen zonder aanvullende beroepsopleiding of registratie.

De sectie Revalidatie van het NIP vindt deze verschillen in opleidings- en registratieniveau zorgelijk. Elke cliënt in een revalidatiecentrum heeft recht op kwalitatief goede psychologische zorg. Dit vereist een niveau van vakbekwaamheid dat daarbij hoort. In deze nota zetten wij uiteen wat de huidige stand van zaken is rondom opleiding en registraties, en wat de gewenste situatie zou zijn.

Wij hopen dat er met deze notitie een bijdrage geleverd gaat worden aan de discussie en gedachtevorming over de benodigde opleiding en registratieniveaus van psychologen werkzaam in de revalidatiezorg.

Utrecht, september 2021

Sectiebestuur Revalidatie

Inleiding

De psycholoog behoort tot de kerndisciplines van de revalidatiezorg. Het opleidingsniveau van psychologen in de revalidatie loopt echter sterk uiteen. Velen hebben een BIG-registratie als gezondheidszorgpsycholoog (gz- psycholoog) of psychotherapeut op postmaster opleidingsniveau, en sommigen daarvan zijn ook op specialistisch niveau geregistreerd (klinisch psycholoog of klinisch neuropsycholoog BIG). Daarnaast zijn er in de revalidatie echter ook psychologen werkzaam zonder postmasteropleiding/registratie, of psychologen die zich primair afficheren als 'gedragstherapeut' of 'neuropsycholoog'.

Er werken naar schatting zo'n vierhonderd psychologen in de revalidatiezorg. Van hen beschikt ongeveer zestig procent over een BIG-registratie als gz-psycholoog of psychotherapeut. Naar schatting is zo'n tien procent hiervan tevens geregistreerd als specialist (klinisch psycholoog of klinisch neuropsycholoog).

Tussen de verschillende centra bestaan grote verschillen. Zo zijn er centra waar alle psychologen BIG-geregistreerd, dan wel in opleiding zijn. Daartegenover staan echter centra waar minder dan de helft van de psychologen beschikt over een BIG-registratie. Sommige centra tellen meerdere specialisten, terwijl bij andere centra geen enkele klinisch psycholoog of klinisch neuropsycholoog werkzaam is. Daarnaast zijn er in de afgelopen jaren veel zelfstandige behandelcentra (ZBC's) opgestart die medisch specialistische revalidatiezorg bieden. Ook hier werken inmiddels veel psychologen maar er is nog weinig bekend over de opleidings- en registratieniveaus.

Volgens het NIP zou het streven moeten zijn om op termijn alle psychologen in de revalidatiezorg minimaal op postmasterniveau op te leiden en te registreren in de wet BIG. Hiermee wordt voorkomen dat masterpsychologen zonder begeleiding of verdere opleiding worden ingezet voor werkzaamheden, waar ze (nog) niet voor zijn toegerust. Dit lichten we in deze notitie toe, waarbij we inzicht geven in de verschillende opleidings- en registratieniveaus in de revalidatiezorg (hoofdstuk 1) en de visie van de sectie Revalidatie van het NIP te presenteren op de gewenste invulling van de psychologische formatie (hoofdstuk 2). Dit dient als achtergrond voor een aantal beleidsvoorstellen die in hoofdstuk 3 van deze notitie uiteengezet worden.

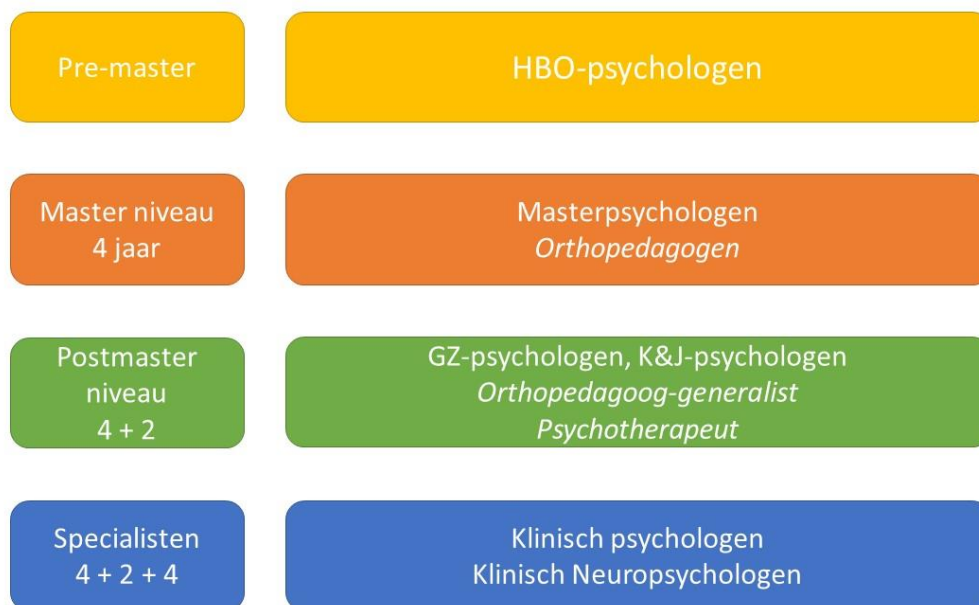
1. De opleidings- en registratieniveaus van psychologen in de gezondheidszorg

De wet BIG onderscheidt naast de arts, de verpleegkundige en enkele andere beroepen relevant voor de revalidatiezorg, twee psychologische basisberoepen: de gz-psycholoog en de psychotherapeut¹. Van deze twee is in de revalidatiezorg de gz-psycholoog het meest prominent aanwezig.

Norm voor vakbekwaamheid

Het NIP, de landelijke beroepsvereniging van psychologen, heeft een norm gesteld voor de vakbekwaamheid van psychologen. Die houdt in dat voor het zelfstandig werken met cliënten of cliëntsystemen een postmasterniveau noodzakelijk is (een tweejarige postmasteropleiding na de universitaire opleiding, de zogenoemde “4+2” eis). Dat niveau van vakbekwaamheid wordt geborgd met een beroepsregistratie. Voor de individuele gezondheidszorg is die registratie wettelijk verankerd in de Wet BIG, op postmasterniveau (art. 3 wet BIG, gz-psycholoog) en specialistisch niveau (art. 14, klinisch psycholoog en klinisch neuropsycholoog). Daarmee zijn deze beroepstitels wettelijk beschermd, is het deskundigheidsgebied van het beroep vastgelegd, en is wettelijk tuchtrecht geregeld.

Een BIG-registratie is niet wettelijk verplicht voor het werken in de zorg, maar wordt wel als leidend aangehouden in kwaliteitsbeleid (denk aan kwaliteitskaders en zorgstandaarden) en bekostiging. In dit hoofdstuk geven we een schets van de opleidings- en registratieniveaus van psychologen in de gezondheidszorg (zie Figuur 1). Hieruit wordt duidelijk hoe de verschillende registraties zich tot elkaar verhouden.

Figuur 1: Overzicht van de verschillende opleidingsniveaus psychologen.

¹ Eind oktober 2020 is een advies van NIP, NVGzP en NVP verschenen over de beroepsstructuur in de zorg. Daarin wordt de vorming van één psychologisch basisberoep in de wet BIG voorgesteld, waarin de gz-psycholoog en de kinder- en jeugdpsycholoog worden samengevoegd. Het huidige basisberoep psychotherapeut wordt volgens het advies samengevoegd met de klinisch psycholoog tot het specialisme KP-PT. <https://www.psynip.nl/actueel/nieuws/2020/definitief-advies-over-nieuwe-academische-beroepsstructuur-in-de-psychologische-zorg/>

1.1 Masterpsychologen

De masterpsycholoog² is een psycholoog met een universitaire opleiding in de psychologie, zonder aansluitende beroepsopleiding die leidt tot (BIG)registraties zoals gz-psycholoog of psychotherapeut, of een andere registratie op postmasterniveau. Een masterpsycholoog heeft een gedegen theoretische opleiding van vier jaar gevolgd, maar is vrijwel niet geschoold in de toepassing van deze kennis in de praktijk. Hij heeft nog niet het niveau van vakbekwaamheid dat (volgens de norm van het NIP) nodig is om zelfstandig te werken met cliënten. Dat betekent niet dat masterpsychologen niet *kunnen of mogen* worden ingezet. Er zijn in juridische zin immers geen voorbehouden handelingen voor psychologen³. Masterpsychologen kunnen al naar gelang hun kennis en ervaring werkzaamheden verrichten.

In instellingen werken vaak jonge, pas afgestudeerde psychologen die op zoek zijn naar een gz-opleidingsplaats en in afwachting daarvan werkervaring op willen doen. Voor die masterpsychologen is het van belang dat ze begeleiding krijgen van een postmaster geregistreerde psycholoog. Vaak wordt daarbij ten onrechte gesproken over 'onder verantwoordelijkheid van'. Elke psycholoog is conform zijn beroepscode zelf verantwoordelijk voor zijn handelen (en daar ook tuchtrechtelijk op aan te spreken)⁴. Alleen in een opleidingssituatie kan een BIG-geregistreerde als werkbegeleider ook (mede)verantwoordelijkheid nemen voor het handelen voor de psycholoog in opleiding. Een belangrijk criterium bij (mede) verantwoordelijkheid is daadwerkelijk zicht hebben op de werkzaamheden. Alleen op die manier kan een psycholoog de werkzaamheden van een andere psycholoog letterlijk 'voor zijn rekening' nemen, ook in tuchtrechtelijke zin.

Omdat in het verleden het aantal opleidingsplaatsen zeer beperkt was, zijn er ook oudere masterpsychologen werkzaam, die niet de gelegenheid hebben gehad de gz-opleiding te volgen. Zij hebben zich via bij- en nascholing wel verder bekwaamd in het vak. De facto verrichten ze vaak hetzelfde werk als gz-psychologen. Inzet van het Advies Beroepenstructuur is om in de toekomst de gz-opleiding direct te laten aansluiten op de universitaire opleiding, en ervaren psychologen via een Eerder Verworven Competenties (EVC)-traject tijdelijk de gelegenheid te geven zich alsnog te laten registreren. Dat zal het aantal masterpsychologen die werkzaam zijn in de zorg omlaag brengen.

Tijdens hun universitaire studie kunnen studenten kiezen uit diverse verschillende masteropleidingen. De titels van deze masters zorgen soms voor verwarring in het werkveld. De masteropleiding kind- en jeugdpsychologie, ontwikkelingspsychologie en masteropleiding klinische psychologie zijn uiteraard niet hetzelfde als de postmaster opleidingen welke opleiden tot het 4+2 niveau.

1.2. Postmasterniveau psychologen

De wet-BIG onderscheidt op dit moment twee psychologische basisberoepen (artikel 3 wet BIG): de gezondheidszorgpsycholoog (in de wandelgangen meestal 'gz-psycholoog' genoemd) en de psychotherapeut (zie figuur 1). Eind oktober 2020 is er echter een advies van NIP, NVGzP en NVP verschenen over de beroepenstructuur in de zorg⁵. Daarin wordt de vorming van één psychologisch basisberoep in de wet BIG voorgesteld (de gz-psycholoog generalist), waarin de gz-psycholoog en de kinder- en jeugdpsycholoog worden

² Ook wel aangeduid als basispsycholoog.

³ Op een klein aantal uitzonderingen na op het gebied van gesloten Jeugdhulp (Jeugdwet) en dwang (wet Zorg en Dwang).

⁴ De beroepscode vormt een leidraad voor alle psychologen. Leden van het NIP en BIG/SKJ/NIP-geregistreerden zijn hierop ook tuchtrechtelijk aan te spreken (via verenigings- of wettelijk tuchtrecht).

⁵ <https://www.psynip.nl/actueel/nieuws/2020/definitief-advies-over-nieuwe-academische-beroepenstructuur-in-de-psychologische-zorg/>

samengevoegd. Het huidige basisberoep psychotherapeut wordt volgens het advies samengevoegd met de klinisch psycholoog tot het specialisme KP-PT, het specialisme KNP blijft bestaan.

Gezondheidszorg (gz)-psycholoog

De gezondheidszorgpsycholoog is de psychologisch generalist en heeft na een vierjarige universitaire studie psychologie, pedagogiek of geestelijke gezondheidskunde een tweejarige beroepsopleiding gevolgd⁶. Dit is een tweejarige praktijkopleiding van vier dagen praktijk in de week en één dag per week cursorisch onderwijs. Qua opleiding en BIG-status is dit vergelijkbaar met de basisarts. In de wet BIG zijn de opleidingseisen vastgelegd en is wettelijk tuchtrecht geregeld.

Gezondheidszorgpsychologen zijn in staat zelfstandig psychische stoornissen te diagnosticeren en te behandelen. Daarnaast behoort tot het werkgebied van gz-psycholoog de psychologische begeleiding en behandeling bij lichamelijke ziekte, handicaps en revalidatie. Nederland telt ongeveer zestienduizend gz-psychologen (2020). Dat betekent dat er in Nederland ongeveer vier keer zo veel gz-psychologen zijn als psychiaters. Gz-psychologen werken natuurlijk in de geestelijke gezondheidszorg (ggz), maar zijn ook werkzaam in talrijke andere sectoren van de gezondheidszorg; zoals ziekenhuizen, revalidatiecentra, verpleeg- en verzorgingshuizen, de gehandicaptenzorg, de jeugdhulp, de verslavingszorg en de forensische sector.

Kinder- en jeugdpsycholoog

Met name in de kinderrevalidatie en daarmee gelieerde onderwijsvoorzieningen werken ook kinder- en Jeugdpsychologen en orthopedagogen. Kinder- en jeugdpsychologen hebben een tweejarige postmasteropleiding gevolgd die gelijkwaardig is aan de gz-opleiding (4+2). Kinder- en jeugdpsychologen beschikken over een beroepsregistratie bij het NIP **of** SKJ⁷, en vallen onder verenigingstuchtrecht van het NIP of wettelijk erkend tuchtrecht via SKJ. We verwijzen naar het Kompas Jeugdhulp voor meer informatie over het verschil in wettelijk tuchtrecht (BIG) en wettelijk erkend tuchtrecht van SKJ.⁸

In de jeugdhulp die onder de Jeugdwet valt (inclusief jeugd-ggz) zijn de BIG-GZ en SKJ-K&J registratie gelijkwaardig. Aangezien in de brede gezondheidszorg de BIG-registratie veelal als norm wordt aangehouden voor kwaliteit en bekostiging, is zowel voor het beroep Kinder- en Jeugdpsycholoog als het beroep Orthopedagoog Generalist een aanvraag ingediend voor opname in de wet BIG. De orthopedagoog generalist is per 1 januari 2020 opgenomen in de wet BIG als apart basisberoep (naast de gz-psycholoog en de psychotherapeut)⁹. Voor de K&J-psycholoog geldt dat conform het Advies Beroepenstructuur wordt toegewerkt naar de samenvoeging van de gz-psycholoog en de K&J-psycholoog in één nieuw basisberoep in de wet BIG, de gz-psycholoog generalist.

⁶ In het Advies beroepenstructuur is opgenomen dat de gz-opleiding alleen toegankelijk wordt met een universitaire studie psychologie.

⁷ In de Jeugdwet is een verplichting tot beroepsregistratie opgenomen en wordt verwezen naar BIG of SKJ-registratie. SKJ is een door VWS erkende onafhankelijke registerstichting die door NIP, NVO en BPSW is opgericht in verband met de wettelijke verplichting. Kinder- en Jeugdpsychologen die zijn opgenomen in het NIP-register K&J kunnen zich ook registeren bij SKJ, de eisen zijn gelijk.

⁸ Zie voor meer inzicht in de verschillen tussen verenigings- en wettelijk (verankerd) tuchtrecht het [Kompas Jeugdhulp en Jeugdbescherming](#). Voor alle vormen van tuchtrecht geldt dat de zwaarste sanctie bestaat uit verwijdering uit het register (geen beroepsverbod); dat kan wel verstrekkende gevolgen hebben, zoals ontslag, maar dat is aan de werkgever.

⁹ Basis Orthopedagogen zijn universitair opgeleid, op vergelijkbaar niveau als de masterpsychologen.

Op basis hiervan is er in deze notitie voor gekozen de Kinder- en Jeugdpsycholoog gelijk te stellen aan het BIG-basisberoep gz-psycholoog. Daar waar gz-psycholoog staat kan – indien relevant voor de werkzaamheden – ook K&J-psycholoog worden ingevuld.

Psychotherapeut

De psychotherapeut is eveneens een basisberoep volgens de wet-BIG. In het Advies Beroepenstructuur, zie voetnoot 1, wordt voorgesteld om de psychotherapeut samen te voegen met de klinisch psycholoog tot het specialisme KP-PT. In vergelijking met de gz-psycholoog heeft de psychotherapeut een duidelijker afgebakend werkterrein namelijk het geven van psychotherapie. Dat betekent dat psychotherapeuten zich niet bezighouden met diagnostiek en andere vormen van psychologische behandeling, zoals psycho-educatie of cognitieve training.

Net als de opleiding tot gz-psycholoog is de opleiding tot psychotherapeut een postmaster opleiding. Zij staat open voor artsen en voor personen met een masterdiploma psychologie of pedagogiek. Het is een vierjarige praktijkopleiding van twee dagen per week ondersteund door één dag per week cursorisch onderwijs. Psychotherapeuten werken vooral in de ggz en als zelfstandig gevestigde. Van de circa vijfduizend (2020) psychotherapeuten heeft ongeveer zeventig procent een psychologische achtergrond en ongeveer dertig procent een medische achtergrond. De overgrote meerderheid is tevens gz-psycholoog of psychiater. Net als voor gz-psychologen gelden voor psychotherapeuten wettelijk vastgelegde opleidingseisen en wettelijk tuchtrecht.

1.3 Specialismen: klinisch psycholoog en klinisch neuropsycholoog

De beroepen klinische psycholoog en klinische neuropsycholoog zijn beide specialismen van de gz-psycholoog. Dat wil zeggen dat de opleidingen tot beide specialismen alleen openstaan voor gz-psychologen.

Klinisch psycholoog

De klinisch psycholoog is gespecialiseerd in psychodiagnostiek en psychologische behandeling bij ernstige en complexe psychologische problematiek. Een van de belangrijkste behandelingsvormen van de klinisch psycholoog is psychotherapie. Om die reden maakt de opleiding tot psychotherapeut onderdeel uit van de specialistenopleiding van klinisch psychologen. Elke klinisch psycholoog komt daarom in aanmerking voor registratie als psychotherapeut. Naast diagnostiek en behandeling is de klinisch psycholoog geschoold in wetenschappelijk onderzoek en managementvaardigheden.

Nederland telt ongeveer 2400 klinisch psychologen (2020). Zij werken vooral in de ggz en in ziekenhuizen. In mindere mate zijn ze ook vertegenwoordigd in specialistische zorgsectoren zoals de revalidatie en de forensische zorg.

De specialisatieopleiding tot klinisch psycholoog duurt vier jaar. De opleiding bestaat uit een combinatie van een praktijkopleiding (drie dagen in de week) en cursorisch onderwijs (ongeveer 25 dagen per jaar).

Klinisch neuropsycholoog

De klinisch neuropsycholoog houdt zich bezig met centraal-neurologische aandoeningen en de gevolgen daarvan voor het menselijk functioneren. Daarnaast is hij net als de klinisch psycholoog geschoold in wetenschappelijk onderzoek en in managementvaardigheden.

Klinisch neuropsychologen (145 in 2020) zijn onder andere werkzaam in ziekenhuizen en ggz-instellingen. Ook in de revalidatiesector is een aantal klinisch neuropsychologen

werkzaam, met name in de gespecialiseerde zorg voor cliënten met centraal-neurologische aandoeningen.

De opleiding tot klinisch neuropsycholoog bestaat net als de opleiding tot klinisch psycholoog uit een combinatie van praktijkopleiding en cursorisch onderwijs en duurt vier jaar.

1.4. Overige opleidingsniveaus en registraties die voorkomen binnen de gezondheidszorg/ revalidatie

Naast de masterpsychologen en BIG-registreerde psychologen is een aantal psychologen werkzaam in de gezondheidszorg die beschikken over een ander of aanvullende opleiding en/of registratie. Hieronder bespreken we de meest voorkomende.

(Cognitief) gedragstherapeut

De gedragstherapeut of cognitief gedragstherapeut is een functie die ingevuld kan worden door een academisch¹⁰ geschoolde psycholoog, sociaalwetenschapper of geneeskundige die een aanvullende opleiding heeft genoten in de (cognitieve) gedragstherapie. De cognitieve gedragstherapie is één specifieke richting in de psychotherapie die de nadruk legt op de verandering van cognities en gedrag als sleutel voor de oplossing van psychische problemen. Uit onderzoek komt cognitieve gedragstherapie vaak naar voren als de meest effectieve behandelvorm. Om die reden wordt in richtlijnen ook vaak cognitieve gedragstherapie aanbevolen als behandeling van eerste of tweede voorkeur. In de revalidatiesector is de cognitieve gedragstherapie inmiddels behandeling van voorkeur voor de psychologische aspecten van tal van aandoeningen, waaronder chronische pijn, fibromyalgie, cardiovasculaire aandoeningen, dwarslaesie en tevens bij de gevolgen van centraal-neurologische aandoeningen.

De cognitieve gedragstherapie is geen beroep of opleidingsniveau, maar richt zich op een specifieke vaardig- en deskundigheid. Cognitief gedragstherapeut is geen wettelijk beschermde titel. Sommige cognitief gedragstherapeuten zijn masterpsycholoog, anderen zijn geregistreerd gz-psycholoog, psychotherapeut of zelfs klinisch psycholoog. De opleiding tot cognitieve gedragstherapeut is deels opgenomen in de BIG-opleidingen tot gz-psycholoog en psychotherapeut.

Neuropsycholoog

Naast klinisch neuropsychologen zijn in de revalidatie van oudsher psychologen werkzaam die zich profileren als 'neuropsycholoog'. Hun werkterrein is de cognitieve of neuropsychologische revalidatie, dat wil zeggen de diagnostiek en behandeling van mensen met centraal-neurologische aandoeningen. Net als de cognitieve gedragstherapie is de neuropsychologie geen beroep of opleidingsniveau, maar een aanduiding van een inhoudelijk deskundigheidsterrein. De meeste neuropsychologen zijn masterpsychologen die een masteropleiding neuropsychologie hebben gevolgd. Neuropsycholoog is geen wettelijke beschermde titel in tegenstelling tot de BIG-titel "klinisch neuropsycholoog".

HBO-psycholoog

Naast de universitaire psychologie-opleiding zijn er sinds tien jaar ook diverse HBO-opleidingen psychologie of toegepaste psychologie. De opleidingen duren in de regel vier jaar en worden afgesloten met een bachelorsdiploma op HBO niveau. Anders dan academisch opgeleide masterpsychologen hebben zij een bij uitstek praktische opleiding

¹⁰ Ook HBO-ers kunnen zich scholen in CGT, zij worden dan opgeleid tot cognitief gedragstherapeutisch werker: <https://www.vgct.nl/vgct.nl/public/opleiding-en-registratie/cognitief-gedragstherapeutisch-werker>

genoten. Hun theoretische kennis is echter beperkter dan die van universitair geschoolden. De HBO-psycholoog heeft een minder uitgebreide wetenschappelijke scholing genoten en beschikt over minder vaardigheden op het gebied van onderzoek.

HBO-psychologen kunnen in ondersteunende functies zoals psychologisch assistent, psychodiagnostisch medewerker, cognitief trainer een waardevolle bijdrage leveren aan de revalidatiezorg. Soms worden zij ook ingezet voor het geven van (groeps) psycho-educatie en geprotocolleerde behandelingen. Wenselijk is dat zij hun werkzaamheden verrichten onder begeleiding van een BIG-geregistreeerde psycholoog.¹¹

¹¹ NB: een BIG-geregistreeerde psycholoog kan in tuchtrechtelijke zin slechts verantwoordelijk worden gehouden voor het handelen van een HBO-psycholoog als deze daadwerkelijk zicht heeft op de werkzaamheden

2. Visie van de sectie Revalidatie NIP op opleiding en registratie

Postmasterniveau als norm

Het NIP, en dus ook de sectie Revalidatie, stelt als minimale norm voor het zelfstandig werken met cliënten/cliëntsystemen, een postmaster-vakbekwaamheidsniveau (4+2). Een wettelijke BIG-registratie als gz-psycholoog borgt dit niveau van bekwaamheid voor de individuele gezondheidszorg. De norm van vakbekwaamheid en beroepsregistratie werkt door in kwaliteitsbeleid, bijvoorbeeld vastgelegd via de Kwaliteitswet Zorginstellingen en het Kwaliteitsstatuut GGZ, en de regels rondom bekostiging. De sectie vindt het wenselijk dat psychologen in de revalidatiezorg minimaal beschikken over een postmasterniveau en (BIG)registratie als gz-psycholoog¹².

Het streven zou moeten zijn om op termijn alle psychologen in de revalidatiezorg minimaal op postmasterniveau op te leiden en te registreren in de wet BIG. Hiermee wordt voorkomen dat masterpsychologen zonder begeleiding of verdere opleiding worden ingezet voor werkzaamheden, waar ze (nog) niet voor zijn toegerust. Op basis van het Advies Beroepenstructuur (zie voetnoot 1) wordt voor de toekomst gewerkt aan een directe aansluiting van de opleiding tot gz-psycholoog generalist op de masteropleiding tot psycholoog. De ervaren masterpsychologen die nu al werkzaam zijn in het veld, zouden via een verkort EVC-traject de mogelijkheid moeten krijgen zich alsnog te registreren.

Specialistische expertise

Naast de expertise van gz-psychologen is specialistische kennis van klinisch psychologen en klinisch neuropsychologen wenselijk, vooral als het gaat om complexere vormen van zorg. Te denken valt expertise van een klinisch psycholoog bij het bieden van psychologische zorg bij complexe co-morbiditeit, bijvoorbeeld een combinatie van chronische pijn en persoonlijkheidsproblematiek.

De klinisch neuropsycholoog heeft specifieke expertise op het gebied van de gevolgen van hersenaandoeningen. Deze hersenaandoeningen zijn divers; acuut ontstaan, als gevolg van een neurodegeneratief proces of van een ontwikkelingsstoornis, dan wel behorend bij een psychiatrische stoornis. De gevolgen zijn eveneens divers (cognitief, emotioneel, gedragsmatig) en een belangrijke taak voor de klinisch neuropsycholoog is te bepalen in hoeverre de klachten en stoornissen toegeschreven kunnen worden aan neurologische, organisch-cerebrale pathologie dan wel (geheel of gedeeltelijk) aan andere factoren.

Naast hun rol in de directe patiëntenzorg vervullen klinisch psychologen en klinisch neuropsychologen een belangrijke rol als vraagbaak en consulent voor gz-psychologen en andere behandelaars. Verder zijn zij door hun opleiding bekwaam in het opzetten, begeleiden en evalueren van innovatieprojecten en het vertalen van nieuwe wetenschappelijke inzichten naar de praktijk. Te denken valt aan de ontwikkeling en evaluatie van nieuwe behandelprogramma's.

De klinisch psychologen en klinisch neuropsychologen zijn opgeleid voor leidinggevende functies binnen teams en afdelingen. Hun competenties zijn in dit opzicht gelijkwaardig aan die van de medisch specialist zoals de revalidatiearts. Toetreding tot de medische staf/kernstaf is een zeer waardevolle aanvulling. Zeker gezien het tekort aan revalidatieartsen is dit een belangrijke functie, die het mogelijk maakt dat revalidatieartsen een groter deel van hun tijd kunnen besteden aan het primaire proces.

¹² Of registratie als Kinder- en Jeugdpsycholoog, zie pagina 5.

Veel revalidatiecentra richten zich steeds meer op complexe zorg met de daarbij aanwezige problematiek. Dat maakt voor de revalidatiecentra dat de aanwezigheid van de specialistische kennis van een klinisch psycholoog en/of klinisch neuropsycholoog nodig is om de medisch specialistische revalidatie inhoudelijk te versterken.

3. Voorstellen voor aanpak knelpunten

In voorgaand hoofdstuk is de visie van de sectie Revalidatie van het NIP omtrent het wenselijke niveau van vakbekwaamheid van psychologen in de revalidatiezorg omschreven. Om dit te realiseren, wordt in de huidige klinische praktijk een aantal knelpunten gesignaleerd:

1. Onbekendheid van de door de beroepsvereniging gestelde normen in de sector met betrekking tot het vakbekwaamheidsniveau van psychologen;
2. Te geringe postmaster-opleidingscapaciteit voor psychologen in de revalidatiezorg;
3. De relatief grote groep psychologen die zonder postmaster opleiding/registratie werkzaam is in de revalidatie;
4. Het tekort aan psychologisch specialisten in de sector.

Hieronder wordt een voorstel gedaan voor de aanpak van deze knelpunten.

1. Normen stellen voor de inzet van psychologen

Binnen de revalidatiezorg bestaan grote verschillen wat betreft de inzet van psychologen. Revalidatie centra en ZBC's varen ieder een eigen koers met als gevolg grote verschillen in psychologische formatie zowel kwantitatief (hoeveel psychologische professionals zijn er werkzaam) als kwalitatief (wat is het vereiste opleidings- en registratieniveau).

De sectie Revalidatie van het NIP vindt dat in de revalidatiesector bij de inzet van psychologen moet worden aangesloten bij de norm voor vakbekwaamheid van het NIP.

Uitgangspunt is dat psychologen die zelfstandig werkzaam zijn in de revalidatiezorg beschikken over een postmaster vakbekwaamheidsniveau, bij voorkeur geborgd via een BIG-registratie als gezondheidszorgpsycholoog (zie hoofdstuk 2). Op die manier wordt ervoor gezorgd dat cliënten verantwoorde zorg krijgen van een hoog opgeleide professional, die werkt volgens een professionele standaard en die via wettelijk tuchtrecht is aan te spreken op zijn handelen.

Dit uitgangspunt van postmasterniveau is een perspectief voor de toekomst, want het is alleen te realiseren wanneer er meer opleidingsplaatsen komen (zie punt 2) en er sprake is van directe aansluiting van master tot postmasteropleiding.

In de tussentijd worden masterpsychologen ingezet in de revalidatiezorg, rekening houdend met hun kennis en vaardigheden (zie 1.1.). Aandachtspunt is dat onervaren masterpsychologen worden begeleid bij hun werkzaamheden, en dat er voor ervaren masterpsychologen een mogelijkheid komt hun verworven competenties via verkorte trajecten om te zetten in een BIG-registratie (zie punt 3).

2. Vergroting opleidingscapaciteit gz-psychologen

Het uitgangspunt voor zelfstandig werken met cliënten en cliëntsystemen is een vakbekwaamheidsniveau van minimaal 4+2. Om dit uitgangspunt ook in de revalidatie sector toe te kunnen passen, moeten er meer gz-psychologen beschikbaar komen voor de sector. Dit kan bereikt worden door de opleidingscapaciteit voor de sector te vergroten.

De gz-psycholoog is de hoeksteen van de psychologische zorg binnen de revalidatie. Een belangrijke bottleneck hierbij is het tekort aan gz-psychologen binnen de revalidatie. De opleidingscapaciteit voor gz-psychologen is ontoereikend om aan de toekomstige vraag te kunnen voldoen en dient dus verhoogd te worden. Hiermee wordt voorkomen dat masterpsychologen zonder begeleiding of verdere opleiding worden ingezet voor

werkzaamheden, waar ze (nog) niet voor zijn toegerust. Op basis van het advies Beroepenstructuur wordt voor de toekomst ook gewerkt aan een directe aansluiting van de opleiding tot gz-psycholoog generalist op de masteropleiding tot psycholoog. Dat zal het aantal masterpsychologen die niet in opleiding zijn in het werkveld terugdringen. In 2021 worden in de revalidatiezorg vijftien gz-psychologen opgeleid (aantal aangevraagde plaatsen was 23).¹³ Een deel van hen 'emigreert' na voltooiing van hun opleiding naar andere sectoren van de gezondheidszorg. Dat betekent dat de opleidingscapaciteit ontoereikend is om in de eigen behoefte van de sector te kunnen voorzien. Gevolg is dat men voor de vervulling van vacatures deels is aangewezen op gz-psychologen die elders zijn opgeleid. Deze blijken vaak moeilijk te motiveren om een overstap te maken naar een voor hen onbekende sector. Bovendien hebben zij geen ervaring in de revalidatie dus duurt het relatief lang voordat zij ingewerkt zijn. Op dit moment wordt er gewerkt aan het Programma Adaptieve Psychologische Vervolgopleidingen (PAPV). Hierin wordt gekeken naar toekomstbestendig breed opleiden met directe aansluiting vanuit de master-opleiding naar de GZ-opleiding. De sectie Revalidatie is blij met deze ontwikkelingen.

3. Ervaren masterpsychologen door laten stromen naar gz-psycholoog door middel van EVC-traject

Ervaren masterpsychologen die al (lang) werkzaam zijn in de revalidatiezorg moeten de gelegenheid krijgen zich via verkorte EVC-trajecten (met weging van hun eerder verworven competenties) alsnog te laten registreren als gz-psycholoog.

Dit is, naast meer opleidingsplaatsen, een tweede manier om ervoor te zorgen dat er meer gz-psychologen ingezet kunnen worden in de gezondheidszorg. Binnen het Programma APV wordt er gekeken naar de mogelijkheid voor een EVC-traject waarmee ervaren masterpsychologen tijdelijk via een versneld traject naar een BIG-registratie als gz-psycholoog geleid kunnen worden¹⁴. Het Nivel doet in 2021 onderzoek¹⁵ naar de omvang van het stuwmeer van masterpsychologen zodat er meer duidelijkheid komt over de aantallen, behoeftes en huidige taken van de master psychologen in Nederland.

4. Uitbreiding aantal klinisch psychologen en klinisch neuropsychologen in de revalidatie

Binnen revalidatie-instellingen is bij voorkeur specialistische psychologische expertise beschikbaar in de persoon van een klinisch psycholoog en (voor zover er sprake is van revalidatie bij centraal-neurologische aandoeningen) een klinisch neuropsycholoog. Dit is niet alleen van belang voor de directe zorg aan patiënten met complexe problematiek, maar ook voor de consultatie door andere psychologische hulpverleners, beleidsvorming en ontwikkeling en evaluatie van specifieke zorgprogramma's. Ook wordt door het aanstellen van specialisten het wetenschappelijk onderzoek binnen de revalidatie gestimuleerd op het gebied van diagnostiek en behandeling. Dat laatste is noodzakelijk om de kwaliteit hiervan te waarborgen.

De arbeidsmarkt voor klinisch psychologen en klinisch neuropsychologen is voor de gehele gezondheidszorg nog krappere dan die voor gz-psychologen. Bij klinisch psychologen is sprake van een grote schaarste die naar verwachting de komende jaren nog sterk zal toenemen als gevolg van de vergrijzing van de beroepsgroep. Ter indicatie: de vereiste opleidingscapaciteit voor de komende jaren wordt door het Capaciteitsorgaan geschat op circa 299, terwijl er in 2021 slechts 185 plaatsen beschikbaar zijn.¹⁶ De klinische

¹³ <https://top-opleidingsplaatsen.nl/wp-content/uploads/2020/08/def.toewijzing-2021-voor-web.pdf>

¹⁴ <https://www.psynip.nl/actueel/nieuws/2021/update-programma-apv-verkenning-mogelijkheden-in-volle-gang/>

¹⁵ <https://www.nivel.nl/nl/project/opleiding-tot-gz-psycholoog>

¹⁶ <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2020/12/24/capaciteitsplan-2021-2024/capaciteitsplan-2021-2024.pdf>

neuropsychologie is met 156¹⁷ geregistreerde specialisten en een tweejaarlijkse opleidingscapaciteit van circa 25 plaatsen een klein specialisme dat qua volume volstrekt ontoereikend is om te beantwoorden aan de toenemende vraag naar expertise op dit gebied. De krapte in de gehele gezondheidszorg vertaalt zich uiteraard ook terug naar het werkveld revalidatie.

De vergroting van de opleidingscapaciteit is noodzakelijk voor de versterking van de rol van beide specialismen in de revalidatiezorg. Immers: gezien de krapte zal het zeer moeilijk zijn om specialisten te werven die elders zijn opgeleid. Op dit moment is er zeer beperkt gesubsidieerde opleidingscapaciteit voor klinisch psychologen en klinisch neuropsychologen in de revalidatie. Het is het dan ook dringend gewenst om binnen de revalidatie opleidingsplaatsen te realiseren. Het creëren van deze opleidingsplaatsen wordt alleen mogelijk geacht in samenwerking met andere zorginstellingen, aangezien veel revalidatieinstellingen op zichzelf niet voldoen aan de instellingseisen die worden gesteld voor deze specialistische opleiding.

¹⁷ <https://www.bigregister.nl/over-het-big-register/cijfers/basisberoep-en-specialisme>

Nederlands Instituut van Psychologen (NIP)
Arthur van Schendelstraat 650
3511 MJ Utrecht
Telefoon (030) 820 15 00
info@psynip.nl
www.psynip.nl

© NIP, september 2021